UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 14 30 12 08 009 2

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

PL 248 F95Z64

'Iski, Ibrahim
Fuzuli hakkinda bir iki soz

3736

1.8/229

'Işkī, Ibrāhīm

فضولی

حقنده برایکی سوز

Fuzūlī hakkında bir iki söz

مکتب بحریهٔ شاهانه‌ده معلم

ابراهیم عشقی

درسعادت ــ علی شکری مطبعه‌سی

۱۳۳۸

PL
248
F95Z64

LIBRARY
FEB 3 1972
UNIVERSITY OF TORONTO

فضولی

حقنده بر ایکی سوز

فضولی‌یه و آثار و افکارینه دائر بو کونلرده یازیلوب نشر ایدیلن قیمتلی یازیلرك ایچنده مشارالیهی، کمالنه کوره اولمسه‌ده، ثنا ایدنلر کندیسنی بیلن و سونلر طرفندن شبهه‌سز تقدیر و تشکرله کورولمش، لکن صریح، ضمنی قدرینی تنزیله سعی ایدنلر البته خوش کورولمه‌مشدرکه بونلردن الك زیاده کوزه چارپان سوز (رافضی) در دیه‌ویریلن حکم‌در. شیمدی بو حکمی عاجزانه محاکمه ایده‌جکز.

رافضی‌لك بر اعتقاد دینی‌می، بر فکر سیاسیمی؟ بویله کلوب کچمش، لکن دین، عشق، روح عالمنده سیلینمز، درین و معنالی ایزلر براقمش بر ذاتك فکرینی، اعتقادینی، مسلکنی مشربنی حقیله تعیین ایتمك وثائق صحیحه‌یه، محاکات سلیمه‌یه استناد ایتمیان، روایات عامیانه‌دن عبارت اولان تاریخ مجرد طریقیله ممکن اولورمی؟ بر فکر، بر اعتقاد، بر مسلك، بونلره یابانجی و صوغوق قانلی دوران بر کیمسه طرفندن کندی یاپدیغی معیار ایله معاینه و اویله بر میزان ایله موازنه ایدیلیرسه صحیح ماهیت و قیمتی بولونمش اولورمی؟

رافضی ، تاریخك افاده‌سنه کوره وقتیله زید بن علی بن حسین بن علی کرم الله وجهه‌یه بیعت ایدوب اونی ابو بکر وعمر رضی الله عنهمادن یوز چویرمکه دعوت ایده‌رك اصحاب رسول‌الله صلی‌الله‌علیه وسلمدن یوز چویرمیه‌جکنی بیان ایتمسی اوزرینه مشار الیهی ترك ایدن بر طائفه ایمش .. فضولی بو طائفه‌یه نسبت ایدیلیور . حال بوکه بوندن اول وبوندن زیاده مشار الیه شیعی‌لکله اتهام ایدلمشدر . بو طائفه ایسه رسول‌الله علیه‌السلام افندمزدن صکره نص جلی یاخود خفی ایله امامت کبرای اسلامیه‌نك اولا حضرت علی‌یه وبعده اولادینه عائد اولدیغنی وحضرت علینك بعدالنبی علیه‌السلام افضل‌الناس بولندیغنی اعتقادایدنلردرکه بو اساس اوزرنده افراط وتفریط اعتباریله یکرمی قدر فرقهٔ مختلفه‌یه آیرلمشلردر . اهل سنت وجماعتك عقائد حسنه‌سیله معتقد اولمقله برابر خاندان نبوته منتسب و فرط محبتله وابه‌دار اولانلر هیچ بر زمان فرق مختلفهٔ مذکوره‌نك هیچ برندن صاییلمازلر ؛ چونکه اوته‌دن بری شریعت وطریقت اهلی وعلی‌الخصوص حقیقت ومعرفت اصحابی، صادق مؤمن وموحد صفتیله اهل بیته فرط محبت ومزید مفتونیتلرینی اظهار واعلان ایده‌کلمشلردرکه بو مسلکدن یعنی عرفان محمدی طریقندن یتیشوب کسب کمال ایدن شاعر وشاعره‌لریمزك (سلیمان چلبی ، یونس امره ، نسیمی ، باقی ، نفعی ، بلیغ ، ندیم ، شیخ غالب ، عونی ، زینب خاتون ، لیلا

خانم ، شرف خانم . . . كبی) بو الهام ایله یازدقلری نعتلر ، مدیحه‌لر ، مرثیه‌لر بوكا شهادت ایدر .

تاریخده اوقودیغمزه كوره حضرت علی‌یه فوق‌العاده توجه و محبت بسلینلر میاننده مشار الیهه خطاباً (انت الاله حقا) دیینلر ، صلی الله علیه وسلم افندیمزك آخرتی تشریفلرندن صكره حضرت علی‌یه بیعت ایتمدكلرندن دولایی اصحابی ، حقنی طلب ایتمدیكندن دولایی ده حضرت علی‌یی انكار ایدنلر ، شیخینی حضرت علی‌یه خصم كوروب اونلره بغض ایدنلر ، حضرت علی‌یه رسول نظریله باقانلر ، حاصلی علی‌یه الوهیت حلول ایتمشدر اعتقادنده بولونانلر ... وارمش وشیمدی‌ده اوله‌بیلیر. فقط كورونورده سوزلرندن باشقه بر اثری اولمایان حضرت فضولی حقنده شویله‌در ، بویله‌در دییه بیلمك ایچون اولا سوزلرینی ایی اوقویوب دوغرو وتمام آكلامق لازم كلمزمی ؟ بوبابده اسكی ویا یكی برمورخك سندلی ویا سندسز برقولی بزه نه‌ایمان ویره‌بیلیر ، نه‌اطمئنان .

بوندن اول بر تصوف تاریخی یازلمسی ماده‌سنه دائر غالبا اقدام ایله نشر ایدیلن مقاله‌لرك برنده كوپریلی زاده فؤاد بك بوبابده تصوف اهلندن اولمایان كیمسه‌لرك یاخود بی‌طرف ذاتلرك سوزسویلمسنی ویازی یازمسنی ایلری سوریوردی‌كه بوفكری او وقت‌ده ابطال ایدلمش ایدی . فی‌الحقیقه تصوفدن ، اهلی اولمایان یعنی نا اهلی اولان بحث ایتسون نه‌دیمكدر ؟ انسان ایچون بیلمدیكی برشی حقنده سویلنه‌جك یكانه سوز ، بیلمیورم

دکلیدر ؟ حال بوکه تصوفدن، اوکا نسبتی واختصاصی اولمایانلر بحث ایتسون دیمکده بر وجه ایله تصوفدن بحث ایتمکدر وتصوف نه‌در بیلیورم دیمکدر ، عجبا اویله‌می ؟ الده اویله بر مفتاح اوله‌یدی فضولینک خزینه‌لری اوکا اویله قاپالی قالمازدی. ساده‌جه مورخ اولان ذاتلر بیلمدکلری پک یوکسک وپک درین بحثلرده قطعی حکم ویره‌جک درجه‌ده ایلری‌یه کیتمه‌مکه وصلاحیتلرینی، ولوجزئی اولسون تجاوز ایتمه‌مکه دقت ایدرلر. کورمیورمی‌یزکه محکمه‌لرده حاکملر اختصاص کوزه‌دیله‌جک نقطه‌لرده دائما اهل خبره‌نک رأیلرینه کوره حکم ویریرلر. واقعا هرمسلکك اهلی اونی مدافعه وفضیلتنی اثبات ایتمکده ایلری کیدر ؛ فقط کیده‌بیلدیکیچون کیدر . کذلك حقدن اهلیتله بحث ایدن طرفکیرانه سوز سویلر، فقط حقك طرفداری اولور ؛ بوایسه مؤاخذه ویا احتراز ایدیله‌جك برشی دکلدر .

مثلا شیمدی فضولی‌یی ، شاعرلکنی ، عارفلکنی ، عالملکنی مدافعه ایده‌جکز . تصوفدن ، مسلك عرفاندن ، بزده حکمت شعریه ومعرفت شاعرانه‌دن بحث ایده‌جکز . مقصدیمز هپ حق وحقیقتی اظهار ایتمك اولدیغیچون سوزلریمز هپ اوهدفه متوجه اوله‌جق ! انسان البت دعواسنی اثبات ایده‌جك سوزی سویلر؛ حکم ویره‌جك کیمسه هرطرفی ایجه دیکلدکدن صکره کندیجه موازنه یاپار .

*
* *

رافضه طائفه‌سی امام علی زین‌العابدین بن حسین افندیمزك

اوچنجی مخدوملری زید حضرتلرینه بیعت ایدوب بالآخره مشارالیهی کندی اجتهاد و حکملرینه تابع قیله مدقلرندن دولایی ترك ایدن وبعده اعتقاد ومعامله ده درلو درلو ضلالتلره دوشن برخلقدرکه بالذات امامملرینك ده مطرود وملعونی اولمشلردر. فضولی رحمه اللهك کرك مشرب عاشقانه سی، کرك قابلیت علمیه وادبیه سی اودرکه لره دوشمکدن وحضرت حسینك برحفیدینه، عالم وفاضل بر حفیدینه یوز چویرمکدن پك یوکسکدر.

تکراره حاجت یوقدرکه فضولی، تعریف تاریخیسنه کوره رافضی اولسه یدی ترتیب ایله بشنجی کان وکربلا بقیه سی علی زین العابدینك ایلك مخدومی اولان امام باقرك یرینه زید شهیدی قبول و بعده ترك ایدردی. حال بوکه شهید مشار الیهدن نه لهده نه علیهده هیچ بحث ایتمه مشدر. بحثلرده بر ذات فضولیدن بحث ایدرکن شیخینی نیچون مدح ایتمه مش؟ اعتراضی درمیان ایتمش وبوکا ذم ایتمه مش یا جوابی ویرلمش ایدی. مع مافیه لیلی ومجنوننده کی

ای آفتاب ذاتنه هر ذره بر نبی!
بینك شرع ودین دیارینه هر ذره دن ضیا!

کبی پارلاق بیتلری حاوی اولان قصیدهٔ محمدیه سنده

ای چاریار کاملك اعیان ملك ودین!
ارباب صدق و معدلت و رأفت و حیا!
دورك بو دورت فصل ایله بر معتدل زمان،
شرعك بو دورت رکن ایله بر معتبر بنا.

بیتلریله خلفای راشدین حضراتنی ثنا ایدییور . بو قصیده‌دن اولکی معراجیه‌سنده‌ده شو بیت واردر :

کلزار وجودم ایده سیراب
باران رضای آل واصحاب

شیعیلکه کلنجه: بو آنه‌قدر خانداز ذیشان نبوته فرط محبتله اشتهار ایدن ذواتی شیعی وبویله برشیعیلکی ده اهل سنت وجماعت اعتقادینه مغایر دییه اوکرنمشز . حالبوکه صلی الله علیه وسلم افندیمز امتنك یتمش اوچ فرقه‌یه آیریله‌جغنی وبالکز برفرقه‌نك نجات وسعادت بوله‌جغنی خبر ویردیکی وقت حاضرونك واقع اولان سؤالی اوزرینه او فرقه‌نك کندی واصحابی یولندن آیرلمایانلر یعنی اهل سنت وجماعت اولدیغنی افاده بویورمش و (قل لااسئلکم علیه اجراً الا المودة فی القربی) آیت کریمه‌سی دخی پیغمبر ذیشان ایله اصحاب کرامنك اثرینه اقتفا واقتدا ایدنلرك اوزرینه خاندان نبوته موالات ومودتی امر ایلمشدر . ایشته مخبر صادق علیه السلام افندیمز کیملری سورسه ونصل، نیچون سورسه بزمؤمنلرده انلری اویله سورز. شبهه یوقدرکه اهل بیتنی صورت مخصوصه‌ده سومشدر . وحضرت سلمانی حتی قوم عربدن اولمدیغی حالده کندیسندن واهل بیتندن عد ایتمش وبوجمله‌یه کندی اثرلرینه اقتفا، کندی خدمتلرینی ادا ایدن، محبت الله‌ده ومحبت رسول الله‌ده مادی ومعنوی هروارینی فدا وبوفداکارلغنی ده فداوافنا ایدن سودکلرینی ده ادخال ایلمشدر.

حضرت علی کرم الله وجهه افندمزك اهل بیت آراسنده علو قدر ومنزلتی احادیث شریفهٔ منقوله ومقبوله‌ایله پك كوزل وپارلاق برصورتده کوسترلمشدر . علماء دین واولیاء کاملین علم وعرفان محمدی ایله روح ، ذوق وسعادت بولدقلریچون (انا مدینة العلم وعلی بابها) حدیث شریفنه کوره دائما علم قاپوسنده بولونورلر وکمال محبت وصداقتله اوقپودن آیرلمازلر . ایشته فضولی‌ده اوکامللردندر . حضرت رسول اللهی وجناب مرتضی اسداللهی بالخاصه‌اویله‌یانیق وپارلاق نشیده‌لرله ثنا ایتمسی بویوزدندر . بناءً علیه شیعیلك خاندان نبوته فرط محبتدن عبارت ایسه فضولی‌یه کلنجیه قدر حضرت علی‌یی مقتدابه اتخاذ ایدنلر ، امرندن ونزدندن آیرلمایانلر وبوتون تابعین بالاحسان یعنی حسن بصریدن امام محمد غزالی‌یه ، مولانایه ، حاجی بایرامه ، یازیجی زاده‌یه کلنجه‌یه قدر بوتون عارف بالله اولان ولیلر ، مؤلفلر ، معلملر ، شاعرلر بومعنا ایله شیعی وعلوی صاییلمق لازمکلیر . شونی‌ده دوشونه‌لم‌که عقلیله ، رأییله ضلالته دوشنلر ، نفسنه فتوا آرایوب هوا وهوسنه تابع اولانلر تشیع صفتیله ظهور ایلدیکی کبی علی الخصوص سیاسی وتاریخی اسباب ایله برابر شیعیلك نامنه کوریلان بعض چیرکین حال وحرکتلر ، غیرمشروع قول وفعللر ، وحکومت ایدنلرده خلقی بوضعیف نقطه‌لرندن اخذ وسوق ایتمك جهتیله کورولن فساد ونفاقلر ، حرص وشیطنتلر بزده علی الاطلاق شیعیلك نامنه قارشو عداوت

درجه‌سنده بر برودت حاصل ایتمشدر. حالبوکه معنای صحیحیله محب خاندان اولان یعنی مؤمن صادق وموحد عاشق زمره‌سندن بولونان فضولی کبی، حافظ وسعدئ شیرازی کبی، عمر ابن الفارض کبی دین محمدی‌اولولرینك قول وفعلنه، حال وحرکتنه، ذوق ومحبتنه، نصیحت وحکمتنه واقف وتابع اولورسه‌ق بو نابجا وموهوم برودت زائل اولور.

بوندن‌اول فضولی قصیدهٔ آلهیه ومحمدیه یازمش اولدیغی کبی پادشاه زمان سلطان سلیمانه‌ده مدحیه یازییور. چونکه کرك مشار الیه، کرك پدری سلیم اول عارف بالله ایدیلر، یوقسه فضولی، حاشا یالانجی ودیلنجی اولمق لازم کلیر. چونکه

اقتدای اعتلای شرعه استدلال صدق،
نصرتی جمعیت اسلامه برهان یقین.

خلافتده ولایت اهلنك همتلو سرداری،
ولایتده خلافت تختنك دولتلو سلطانی.

بنای اهتمامندن دمادم اولمسه محکم
طلسم دین حق طغیان کفر ایله اولور باطل

کبی ثنالری لایق اولمایانه بذل ایتمك اوقدر بویوك بر ایشدر که فضولی اونی یاپمقدن عاجزدر. مشارالیه تام تورك ودینی بوتون مسلمان اولدیغی حالده شیعیلك ورافضیلك اسنادیله اونی هیچ ترك ایتمدیکی تورکیادن وتورکلردن آییروب ایرانه وصفویلره

نفی ایتمك یاقیشیق آلماسه کرك . بغدادك ، بصره نك فتحی عدالت وشریعت محمدیه نامنه آلقیشلایان برآدمه بویله بهانلرده بولونمق هیچ بروقت جائز کورولمز .

جهانکیری که کون تك ملك تسخیرینه عزم ایتسه
محقر جلوه کهی عرصهٔ ایران وتوزاندر .

✽

دل وجاندن فضولی عزو اقبالینه اول شاهك
رضای حق ایچون دائم دعاکوی وثنا خواندر .

فضولی قصیده لرنده اسملری مذکور بعض ذاتلری ده مدح ایتمش سه ده آکلاشیلیورکه بوذاتلر حقیقةً عرفان صاحبی ومدحه لایق ذاتلر ایمش . مشار الیه بویله مدحیه لرنده یالکز شاعرلکنی کوسترمه مش . سائر عارف شاعرلر کبی استادانه برطراوتله نصیحتلرده ، ارشادلرده بولونمش . حتی مدح وثنا ایکنجی درجه ده قالورده اصل وظیفه اعلان حقیقت واظهار معرفت اویور . فی الحقیقه حقیقتی ، معرفته خالقی دعوت ایتمك هم تحدیث نعمتدر ، هم ولی نعمته خدمتدر . فضولی کبی کامللر زمانلرینك بویوکلرینه مدحیه یازمق وسیله سیله نیجه حکمتلر بیان ایده رك بویوکلری عدالته ، کوچوکلری اطاعته وجمله یی عبودیته تشویق ایتمشلردرکه وظیفه لری ده بودر یعنی معروفی امر ومنکری نهی ایتمکدر . معمافیه بعضا بویله مدح ایدیلنلر حقیقةً اویله ثنالره لایق اولمیه بیلیر ؛ فقط او وقت شاعر ، ظاهرده اونلری مدح ایدر کبی کورونه رك حقیقتده

بیلدیکی کرچك ویوکسك اولولری مراد ایدز واویله سوز سویلر. بوکا صنعتیك مساعددر وآیریجه برظرافتده کوسترلمش اولور . برده شونی دوشونهلم که بیلنه ، کورنه ودوغرو ، ایی سویلینه هیچ بر وقت هیچ بر یرده قولای قولای سوز سویلتمزلر . بونك ایچون بعض مستبد ومتغلب کیمسهلره ، عمومك نفعی ایچون مدارا ایتمك یالکز جائز دکل لازمدرده:

آسایش دوگیتی تفسیر این دو حرفست
با دوستان تلطف با دشمنان مدارا

[ایکی عالمك آسایشی شوایکی حقیقتده مندرجدر: دوستلره لطف ، دشمنلره مدارا]

مدح ایدلمکه لایق اولمایانی دوغرودن دوغرویه ذم ایتمك شویله دورسون مدح صورتنده ذم ایتمك بیله بعض مزاج ومشربلره خوش کورونمز؛ اووقت مدحه لایق صفات واخلاق حسنهیی کوسترمکله اکتفا ایتمك ادبه، نزاهت ونزاکته پك موافق دوشر. برده معلومدرکه اعلا، ادنا هرفرد بربویوك صانعك صنعی، بربویوك استادك اثری اولدیغیچون حدذاتنده بویوکدر، بالقوه بوتون کمالاتی اکتساب، اظهاره مستعددر؛ فقط وظیفه مز بالفعل کسب کمال ایتمك اولدیغی جهتله بووظیفهدن تغافلمز وبویولدن صاپیشمز مؤاخذه اولونیور ؛ یعنی کندیمزه موهوم بر وجود ویردیکمز ، حسناتمزی نفسمزه و سیئاتمزی آخره اسناد ایتدیکمز و بوتون افعالمزده کندیمزی حقلی یاخود معذور یاخود مجبور کوردیکمز ایچوندرکه مسئول اولیورز . بونلردن

اكعادى اكحقير كورديكمز بركيمسه دخى تجرد ايتسه اوآنده
ك بويوك اولور . بونك ايچون حاكم عادل اك كيرلى مجرم ايله
اكتميز معصومك ذاتلرينه ، حقيقتلرينه عينى نظرله نظرايدوب
اويله معامله‌ايدر وحكمى ، جزاىى مجرمك جرمنه ، فعلنه كوره
ويرير . ينه بوسره مبنى‌دركه اك خبيث جانيلر، قاتللر فعللرينك
چيركينلكنى ، آلچاقلغنى قبول ايدرلرده ذاتلرينه توز بيله
قونديرمازلركه بو، انسانك علويت فطريه‌سنه دلالت ايدر .

خلاصه اسكى بويوك شاعرلريمزى مداح ياخود متبصبص
ديه تحقيره يلتنوب ده كنديمزى حقير ياپميه‌لم . شيمدى اك
ايمز كنديمزى وكنديمز كبى اولانلرى مدح ايدييورز. وقتيله
شاعرلريمز اكثريتله شعرى سون بويوكاره قصيده وغزل تقديم
ايدوب احسان آليرلرمش . بزيازيلريمزى طبع ايدوب بيلمديكمز
وبيلنمديكمز مشتريلره اوجوز وآشاغى صاتيورز ! سائر كيزلى
ايشلريمزو قازانجلريمز ظاهر تاريخه مال اولدقدن صكره سويلنه‌جك !

* * *

يكرمى سنه قدر اولدى . بر انكليزجه تنقيد كتابنده
كربلا فاجعه‌سى سرلوحه‌لى براوزون مقاله اوقومشدم . محرر،
منقد وشاعر (ماتيو آرنولد) ، كيبونك تاريخندن حضرت على
واولادينك شهادتلرينى مختصراً نقل ايله (اسكى زمانده اواوزاق
يرلرده حسينك بويله فجيع عاقبته اوغرايشى اكصوغوق قانلى
آدمك بيله رقتنه دوقونه‌جغنى وشهادتنك دورسنويسنده ايرانلى

محبلری مشهدینی زیارت ایده‌رك مجنونانه بر حزن وماتم ایله عادتا کندیلرینی غائب ایتدکارینی) سویلدکدن صکره وقتیله طهرانده فرانسز سفیری بولونان قونت غوبینونك بابیلك حقنده یازمش اولدیغی بر کتابدن دخی وقعهٔ کربلانك بوتون ایران ایچون بر فاجعهٔ ملیه کبی صحنه‌ده تمثیل وارائه ایدلدیکنی و بوکا نسبةً لاتین ، انکلیز ، فرانسز و آلمان درامارینك عادتا اویونجاق مثابه‌سنده قالدیغنی نقل ایده‌رك (تعزیه) دینیلن وبالخاصه محرمده یکرمی بیك کیشیالکه قدر بویوکاری موجود تکیه‌لرده جانلی مثاللرله ارائه ایدیلن فاجعه‌نك صورت جریانی حکایه ایدییور وبعده بومجنونانه محبت ومفتونیتك منبعی تحری یه قویوله‌ق کندی فکرینه وکیبونك فکرینه کوره مثلا اولادرسوله یاپیلان ظلملرك خشونتدن ، بو حزن و ماتملرك‌ده نزاکت و رقتدن ایلری کلدیکنی و حضرت حسینك حرمی ساسانیلرك صوك عضوی اولان یزد جردك کریمه‌سی اولدیغی جهتله مسئله‌نك ایچنه قومیت و مملکت حسلری کیردیکنی سویلدکدن صکره تعصبنه یول ویره‌رك وایکی طرفی‌ده مؤمن وموحد کوره‌رك بوطریقدن دین محمدینك ضعف ونقصانه ودین عیسوینك قوت وکماله حکم ایدییوردی . حال بوکه حریفك نه محمددن خبری وار نه عیسی‌دن . فقط داخلده‌کی (دوستلر) وارکن خارجده‌کی دشمنلرله اوغراشمق عبث اوله‌جغندن شمدی او صحیفه‌یی قاپایوب شونی عرض ایده‌جکم که بو مقاله‌یی اوقودیغم وقت

صحافلرده کتابجی ایرانلی عبدالله افندی‌یه اوغرایوب بعض استیضاحلرده بولونمش ایدم . مومی الیه همان اوت دییه‌رك آه چکه‌رك ایضـاحات ویرمش واو اثناده دوداقلری تیتره‌مش ، کوزلری یاشارمش ، پك درونی وپك شدتلی برهیجانه طوتولمش ایدی. اووقت بالنسبه صوغوق قانلی دوردیغمدن حالا اوتانیرم. دییه‌لم که عوامك حوصله‌سی دار اولدیغیچون جزئی فقط صمیمی برمحبت تهیجیله غلیانه کله‌رك وصـبر وسکون ایله کندیلرینی ضبط ایده‌میه‌رك آه وواهه باشلایور ، کوکسنی دوکیور ، چیپلاق باشنی خنجرله‌یور ... وبوافراطدر لکن مرمر کبی دویغوسز وصوغوق دورمقده تفریطدر. وقتیله محرمده بلور بارداقدن صو ایچیلمز ، ایچیلیرکن‌ده اوکربلا چولنده صوسزلقدن یانه یانه شهید اولان نوجوانلر وفداکارلر یاد ایدیلیر ، اوفاجعه‌نك حکایه‌لری ومرثیه‌لری اوقونور ، فقرایه آش وصو ویریلیر ، تکیه‌لرده آیینلر یاپیلیر حاصلی معقول ومقبول صورت ودرجه‌ده آغلانیر وماتم ایدیلیردی . شـیمدی بومعتدل تأثرلردن‌ده صمیمی اثرلر پك کورونمیور ؛ یعنی مشروع وانسانی اظهار محبت وکسب معارفه ایده‌میورزکه بونك سببی ، جمال وکمال محمدیدن غفلت ومحرومیتدر :

هر کورن عیب ایتدی آب دیدهٔ کریانمی ،
ایلدم تحقیق کورمش کیمسه یوق جانانمی.

محبت ومعرفت‌ده شبهه‌سز برقابلیت ومظهریت مسئله‌سیدر. باقیکز فضولی نه‌استادانه نه‌کاملانه سویلیور : ـ

ماه محرم اولدی مسرت حرامدر ،
ماتم بوکون شریعتمه بر احترامدر ؛
تجدید ماتم شهدا نفعسز دکل ،
غفلتسزای دهرده تنبیه عامدر .

*
* *

فضولینك دین محمدی ایله ادب وکمال کسب ایتمکه نه‌درجه مشتاق وموفق اولدیغی کندی سوزلرندن آکلاشیلمیورمی؟ شاعر وعاشق یاراديلمش اولدیغی حالده اولو اورته یورویوب کیتمه‌مش یعنی انکین وقاراکلق بردکیز سفرینه قیام ایده‌جك قپودان کبی خریطه‌سنی ، پوصله‌سنی ، قلاووزینی تدارك ایتمه‌دن هرچه باد آباد یوله چیقمه‌مش . حقیقی کوره‌میوب‌ده کوردیکنه حقیقت دیین ، نظری انانیت وجهالت پرده‌سیله اورتولو اولدیغیچون پرده‌نك ارته‌سنده‌کی حق وحقیقتك پارلار سونر ایشیقلرینی کوزله‌یوب خیالاته دالان وبناءً علیه باطلی حق ، خیالی حقیقت ، کاذبی صادق صورتنده سوسله‌یوب بوکذب وافترالرینی عالمه عرض ایدن شاعرلره آنجق اهل ضلالتك تابع اولدیغی واونلر هروادیده سرسم سرسم کزیندیکی جهتله کندیسی اوشاعرلر زمره‌سندن چیقاریلوب ایمان ، عمل صالح وذکرالله اهلندن اوله‌رق (صحیح وسالم ساحل نجاته) چکیلدیکنی سویلیور ؟ شعر ، مفصلی اجمال ایتمك ، وظیفهٔ نبوت ورسالت ایسه بیان یعنی مجملی تفصیل ایتمك اولدیغنه کوره

شعر رسول اللهك وظيفه‌سی دکل ایکن اومخاطب کلام آلهی شعرده محقق حکمت اولدیغنی بیان ایله اسلامده شعری وشاعرلکی لطفاً سودی وسودیردی دییور . حاصلی صحیفهٔ جبلتنه ازلده حرف محبت رقم قیلنمش وحدیقهٔ خلقتنه تخم مودت اکیلمش اولدیغنی یعنی شاعر دوغدیغنی ، عاشق یارادیلدیغنی ، (علمسز شعردن قالب بی روح کبی تنفر) ایتدیکنی واکتساب (علم عقلی ونقلی) و (تتبع احادیث وتفاسیر) ایتدیکنی سویلیورکه بوراده‌کی علم نقلی [العلم فی الصدور لا فی السطور] تصوفدر ، باب علیدن کیریله‌جك مدینهٔ علم ، معرفت حق ، علم باللّهدر . کذلك طفولیت عهد ایتدیکی صبرسزلق وسویله‌یجیلك زمانلرنده‌کی غزللردن جمع ایتدیکی دیوان ایچون : آلهی بومحبتنامه‌یی ــ که توفیقکی همراه ایدوب عدمدن وجوده ، غیبدن شهوده کتیردك ــ نره‌یه کیتسه مبارك ایده‌سین ؛ وبو محبوبی ــ که لطفك اوکا زینت ویرمشدر وتوفیقك حسننی اکمال ایتمشدر ــ اهل فسادك یعنی جاهل مستنسخك » ناقص قارئك ، حاسدك شرندن محافظه ایده‌سین دییه دعا ایدییور . دیمك که فضولی نه‌سویلدیسه‌سوکی اوزرینه‌در وسوکیلیسنه‌دائردر وبونك ایچون‌سوکیلی وسویملیدر . الله تعالی‌یه سن یول کوستردکده بولدم ، کوردم وسویلدم دییور ؛ سوزلریمی سن تزیین وتحسین ایتدك دییور .

محبت دورت صنفدر : (١) منفعته مستند وعقلیدر .

(٢) حظ ولذتدن متولد ونفسانيدر . (٣) افكار واخلاقك توافقنه مبنی وقلبیدر. (٤) ازلی الفت وقرابته مبنی وروحانیدر. فانی برغرضه، زائل برسببه استناد ایدن محبتلر غرض وسببك زواليله زائل اولور؛ باقی آنجق محبة الله ومحبة رسول اللهدر که فضولینك ازل کوننده قضا قلمیله جبلتی صحیفه‌سنه یازیلدیغی سویلدیکی محبت ایشته بو عشق آلهیدر . خواجه‌سنك قیزینه تعشق ایتمسی ، روایت صحیح ایسه ، او ازلی، فطری محبتنك صورتده وبدایتده ظهورندن باشقه برشی دکلدر. چونکه موحد ومحقق نظرنده حقدن غیری کوزل ، حتی سومکدن غیری سوکی یوقدر . فضولی دائما بو عشق ایله ، بو محبت عالمنده یاشادیغیچون یعنی عشق بوتون قلبنه، روحنه بوتون حسیات وتفکراتنه حاکم اولدیغیچوندرکه سوزی اوزی اولمشدر وهپ محبوبندن بحث ایتمشدر ؛ هپ محبوبنك حسنی ، پرده کوکده رنك رنك وشکل شکل جمالنی تماشا ایله قریر العین ومسعود یاشامشدر. حاصلی روح عالم اولان عشق آلهی الهامیله سویلدیکیچون سوزلری روحلودر یاخود عینی روحدر .

حاصلم رخسار ولعل وچشم وغمزه‌ك اولمسه
عمر برآن ، برزمان ، برلحظه ، بردم اولماسون

*

جانلر ویروب سنك کبی جانانه یتمشم ،
رحم ایله کیم یتنجه سکا جانه یتمشم .

*

زلفی سیه صنملر اولمش سنك اسیرك
عشقکده هر برینك اوز زلفی بوینی باغی .

ایشته فضولینك بویله روحلو سوزلری قلبنده جزئی وصوری محبتی اولانلرەده تأثیرلی وسویملیدر ومحبت یوکسلدکجه، کرچکلشدکجه ذوقی، نشوەسی زیاده اولور . شو قدر وارکه هرکس کندی مرتبەسنی نقطهٔ کمال کوردیکیچون سوزك روحنی کندی آکلادیغندن، کندی دویدیغندن عبارت بیلیر . الك یوکسك و الك کرچك محبت و عشق صاحبلریدرکه الك ایی کلایوب الك زیاده ذوق بولورلر .

مثلا (بنك وباده) بو عشق الهی، بو علم آلهی اوزرینه ترتیب ایدلمشدرکه عاشق و عالم اولمایانلره حکمتسز، لذتسز کلیر .

مثلا (لیلی ومجنون) ازلی حسن ایله ازلی عشق حکایەسیدرکه مجاز صورتنده حقیقتدر؛ جمال آلهیی عشق آلهی نظریله کورمین، سومین اوقویوب ذوقنه واراماز .

حسن وعشق، یوسف وزلیخا، کل وبلبل، جمشید وخورشید، شاه وکدا، فرهاد وشیرین ... کبی اثرلر هپ بو جملەدندر .

عبدالحق حامد بکك مقبری ولو صوری، مجازی اولسون بر حسن جاذب و بر عشق مجذوب اثری اولدیغیچوندرکه سائر اثرلری ایچنده کوزلدر وسویملیدر .

فضولینك فارسی ساقی نامەسی سائر امثالی کبی سلوك حقیقت ومعرفتی یعنی طریق حقده قطع مسافەیی و حقه وصولی تعریف ایدر:

مي ده كه گيرد خرد نور ازو ،
نه آن مى كه گردد خرد دور ازو .

[او شرابى ويركه عقل اوندن نور آلير ، او شرابدن دكل كه عقلى تبعيد ايدر]

بروبم در معرفت باز شد ،
دل خاليم مخزن راز شد .

[يوزيمه معرفت قپوسى آچيلدى ، كوكلم خالى ايكن مخزن اسرار اولدى]

بيا ساقى آن مظهر اسم ذات
كه خضر خرد راست آب حيات .

[ساقى! اواسم ذات مظهرينى كتير كه خضر عقل ايچون اب حياتدر]

بمن ده كه من چاكر حيدرم
نصيب است البته از كوثرم

[بكا ويركه بن عليك بنده سى يم ، البته كوثردن بكا نصيب واردر]

بيا ساقى آن نشئهٔ پر كمال
كه كامل ازو مى شود اهل حال .

[ساقى! اوپر كمال نشئه يى كتير كه اهل حال اونكله كامل اولور]

(فضولى) اسم علم اولمق اوزره برعقدده نه اصيل ، نه وكيل اولمايان يعنى هيچ اولان ذاته ديرلرمش . فى الحقيقه مشار اليه كنديسنه هيچ وجود ويايه ويرمديكيچون يعنى طريقت

اصطلاحنجه فنا فی الله وبقابالله ایله متحقق اولدیغیچون فضولی اولیور ؛ یعنی نه بیلیور ، نه کوریور ونه سویلیورسه هپ حقك اولوب کندیسنك اسمی بولونیورکه العبد وما یملکه کان لمولاه حقیقتنجه فقر تام ، عبودیت تامه بویله تحقق ایدر ...

فقر وذلت ای فضولی عزو جاهمدر بنم ،
شیوهٔ مهر ومحبت رسم وراهمدر بنم .

*

سریر سلطنت ذوقندن افزوندر بکا اول سوز
که لطفکله دیمشسین بر غلام کمترینمدر

*

شو ثناده اعیاندن فیلسوف رضا توفیق بکك حامدنامه‌ده فضولی‌یه وادبیاتمزه ایتدیکی افترایی کوزدن کچیرمك ودوشورمك ایچون زمین وزمانی پك موافق بولدم :

(١) حامد نامه‌نك ٣٦٦ نجی صحیفه‌سنده : حامد بك اوروپا عرفانیله آشنالقدن بوسبوتون محروم قالسه‌یدی فضولی ایله شیخ غالبك ، حس وقریحه اعتباریله بالجمله قابلیاتنی جامع بردهای شعر اوله‌رق جلوه کوستریردی صانیرم دییور .

٤٩٦ ده : بوآدملر (فضولی ایله شیخ غالب) نفعی ونديم ایله برابر ادبیات عتیقه‌مزك الك بویوك وحقیقی شاعرلریدر... اوقدر صحیح وفطری شاعرلردر... فقط بوایکی کیشینك بری (یعنی فضولی) حافظ شیرازینك مقلدی ، دیکری حضرت مولانانك طفیلی ایدی ... دییور .

حال بوکه ٤٧١ دهده شویله دییور :- حامد بك منصف وحق شناس برآدمدر . برکون سعدی ایله حافظدن بحث ایلدیکی و بعض مقایسه‌لره کیریشلدیکی صیره‌ده (اونلر پك بویوك داهیلردر ، بزم کبی آدملر اومرتبه‌یه هیچ بروقت وهیچ بروجه ایله یتیشه‌مزلر) دیمش ایدی . بوسوز محویة سویله نیلمش دکلدر.

شیمدی انصاف ایده‌لم . حقیقی وفطری بر شاعر مقلد اولورمی ؟ مقلد ، فطری وحقیقی استعداد صاحبی اولمازده اونك ایچون تقلید یولنی طوتار . صکره فیلسوف حامد بکه متعدد یرلرده داهی دییور ؛ حامد بك ده حافظی اوقدر یوکسك بولیور که اصلا یتیشه‌مم دییور وفیلسوف ده بونی محویت دکل حقیقت اوله‌رق تلقی ایدییور . حال بوکه حامد بك اوکا کندینه کل ، حدیکی بیل ، یره یاتوب چاموره باتوب کوکده‌کیییلدیزلره ال اوزاتمه دیمك ایستمش . فیلسوف ذکی اولدیغیچون مشار الیهك ویردیکی بوظرافت درسنی آکلامش اولملی که اوده بالمقابله شاعره پك چوق رشوت کلام تقدیم ایدییور . هرنه‌ایسه رضا توفیق بك نظرنده حافظه پك بکزه‌ین واونك کبی کوزقاماشدیران فضولی مقلددر ! فرض ایده‌لم که یکانه مزیتی بو مقلدلك اولسون . حامد بکك کندندن نامتناهی یوکسك کوردیکی یعنی مقامنه نه یاپسه یتیشه‌میه‌جکنی آکلادیغی واعتراف ایتدیکی برذاتی فضولی استاد ایدینمش دیمکدر ، همتی عالی ایمش ! هیچ عشق ، استعداد ومظهریت ، معرفت وکمال تقلید ایله حاصل اولورمی ؟ حال بوکه

فضولی ایله حافظ عین عشق الٰهی آتشیله یانوب تصفیه ایدلمش و عین عرفان محمدی نوریله پارلادیلوب کوکاره یوکسلدیلمش ایکی شاعردرکه مشربلری ، مزاجلری ایکیز ییلدیز کبی بربرینه پك بکزر ؛ مکتبلری کتابلری ، معاملری وعلملری ، ولی نعمتلری و نعمتلری حاصلی سوکیلری و سودکلری بردر . بونك ایچون اوزلری کبی سوزلریده قرداشدر .

(٢) ٤٩٦ ده : مثلا

هوا عرایس کلزاره اولدی چهره کشا ،
بهار کلشنه کیدیردی حلهٔ خضرا .

کبی دها برچوق سوزلر سویلیورکه بوکون مکتب چوجوقلرینك بیله خندهٔ استخفافنی موجب اولیور . بونلرك هیچ برینك شعر ایله مناسبتی یوقدر ، دینیلیور .

غریب دکلمیدرکه برآدم آنادن دوغمه شاعر و عاشق اولسون ده بویله چوجوقلرك اکلهجکی سوزلری سوز دییه سویلهیوب ، بکنوب عالمه عرض ونشر ایتسون و بونکله حقه وخلقه خدمت ایتدم دییه افتخار وذوق دویسون ! خلق ایسه بوجمع وتدویندن اول کندیسندن ایستهیوب سوهسوه اوقوسونلر . اکر اویلهایسه هم فضولی هم اووقتکی وشیمدیکی قارء ومحبلری سرسم واحمقدر . نهچارهکه بوکون اثری میدانده اولان فضولی ایله کچمش وکلمش بوتون سونلرینه احمق دیمك قولای دکلدر . ینه اثری میدانده اولان برکیشی ایچون عاقل یاخود دکل

حکمنی ویرمك ایسه اوقدر کوچ دکلدر . چونکه حکیملر کندی عقلنی کافی و کامل کورنلره احمق دیمشلردر . چونکه فضولینك سوزلرینی مکتب چوجوقلری استخفاف ایدرسه معذور کوروله بیلیر؛ لکن اك بویوك بر مکتب معلمی و معلملرك معلمی استخفاف ایدرسه کندی خفتنه حمل اولونور .

عجبا رضا توفیق بکی ده یاشنه ، مؤلفاتکنه و معلملکنه رغماً مکتب چوجوغی فرض ایدرسه‌ك مسئله حل ایدیله‌یلیرمی ؟ یوقسه بویله بر فرضده ده بولونه‌مازمی یز ؟

فیلسوفمز دیکر طرفدن (شیخ غالبك شاه اثری اولان حسن و عشق دخی بویله بر سورو زوزکالکلرله مالیدر ، هله معراجیه‌یی اوقویکز همان سراپا ملاعب لفظیه‌دن عبارتدر) دییور . مشارالیه بوبابده معذوردر . چونکه ادبیات عتیقه دیدیکی اصل ادبیاتمزك روحندن ، حکمت و معرفت شاعرانه‌دن غافل و محرومدر . بو استاد شاعرلریمز عرفان محمدی فیضیله قالب و روح عالمنه کیرمش ، جوشان و خروشان حیاتك منبعی بولمش ، جمال حق و کمال مطلقك انفس و آفاقده‌کی دائما متجدد تجلیاتی مطالعه ایده‌جك مفتاحی الده ایتمش ، حاصلی ظلمتدن نوره ، موتدن حیاته ، بوقلقدن وارلغه کچمش ، عقلك و انانیتك صوغوقلغندن و دارلغندن عشقك صیجاقلغنه و کنیشلکنه چیقمش کامللردر که تیرتیل کبی کندی افرازاتندن یاپدیغی قوزه ایچنده اویویان واستحاله بکله‌ینلر اونلری کورمز و یابانجی کورور . چونکه آره‌ده مناسبت یوقدر .

(٣) ٥٠٠ ده (زواللی فضولی فطرةً پك نزیه برشاعر، حتی عاشق اولەرق دوغمش ایكن زمانڭ باطل، غلیظ، ذوقسز وآشفتۀ تصنع اولان تصلفپرور حكمت ادبیەسندن غافل كورونمەمك واستادلقده اثبات حیثیت ایتمك ایچون همان هر غزلنی، هر بیتنی ملاعب لفظیه ایله افساد ایتمشدی!) دییور. زواللی رضا توفیق بك افندی فطرةً ایی برشاعر، حتی فصیح وسلیس بر خطیب ایكن بوڭكله قناعت ایتمیەرك غربك عاطل، عقیم، روحسز وآلودۀ وهم وخیال اولان متلون فلسفەلرندن بیخبر كورونمەمك واستاد كل طانینمق ایچون همان هر واديده، هرقول وفعلنده شش جهتدن حدودینی تجاوز ایتمش وبوزینه كوزینه بولاشدیروب براقمشدر!

(٤) ٣٥٤ ده (بزم قلاسیق ادبیاتمز .... ایران ادبیاتنڭ طفیلیسی اولەرق كچینیوردی. اوقوجه كوتوكده قوت قالمایجه بزمكیده صولدی كیتدی) دییور.

بر كره بزم ادبیاتمز ایران ادبیاتنڭ بدننده دكل زمیننده وسماسنده یعنی عالمنده ایكیلدی، بویودی، ثمره ویردی ویاشادی... حالا یاشایور. ایران ادبیاتی، عرب ادبیاتیده اویله‌در. قوتی قالمایان، صولوب قورویوب كیدن برشی وارسه اوده (یالكز رضا توفیق بك كبی محقق دوشەحكی چوقوره اختیارسز وخبرسز یاقلاشمشلرده دكل) مع التأسف بعض كنجلریمزده ادب ملی، روح ادبی؛ میراث علمی ودینیدركه بونك وبالی، دالی

بوداغی بوداممغه ، یاپراغی یمشنی دوکمکه ، کوتوکنی کوکنی کسوب چیقارمغه تصدی ایدنلره عائددر .

کچن کون قاضی برهان‌الدین نامنده براسکی تورك شاعرینك عارفانه وعاشقانه اثرلری بر مستشرق همتیله استنساخ واکمال ایدیله‌رك طبع ونشر اولونه‌جغی جناب شهاب‌الدین بك طرفندن تشکرله تبشیر ایدیلیوردی . قورویوب کیدن ادبیات بویله تازه‌له‌نیرمی؟ شو اجنبیلر بوسوزلرده نه‌قیمت، نه‌روح بولورلر عجبا ؟ رضا توفیق بك آوروپایه قاچ دفعه کیتدی . انکلتره‌ده آیلرجه‌دوردی وپروفسور براوون کبی مستشرقلرله کوروشدی . لوندره موزه‌لرنده تشهیر ایدیلن شرق آثار ادبیه‌سنی کوردی . عجبا بو صوغوق قانلی انکلیزلر نار عشقیله یانوب نور اولان بومحمد پرست، الله پرست حافظدن، بومحقق ومدقق، بوعارف وعالم عمر خیامدن نه آکلایورلرکه ترجمه ونشر ایتمشلر ؟ هر کتبخانه‌ده مذهب جلدلری بولونور .. عجبا صوغوق قانلی آلمانلر فضلی‌نك کل وبلبلنی نیچون ترجمه‌سیله برابر طبع ونشر ایتمشلر ؟ دها بنم کورمدیکم، بیلمه‌دیکم نه‌لر واردر کیم‌بیلیر؟ اکر پروفسور براوون کبی مستشرقلر بزم ادبیاتمزی ودینمزی فیلسوفدن اوکرندیلرسه وای باشمزه کلنلر !

داروینجی برمؤلف ، مولانانك جماد ، نبات ، حیوان مرتبه‌لرندن صورت انسانیه‌یه دوغرو مادی وروحانی سیر وعروجنی بیان ایدن بیتلرینی مثنویدن نظماً ترجمه ایدوب

کتابنك الك باش صحیفه‌سنه دیباجه ویا فاتحه کبی قویمش واونی تکامل نظریه‌سنك صحتنه بر حجت یاپمش ایدی که غربك بوایکی اوجی کسیك یکی کشفنه شرقك اسکی وبوتون علمنك مقدمه یاپیلیشنه او وقت حیرت ایتمش ایدم . کذلك وقتیله ادبیاتمزك منتخب پارچه‌لرندن برمجموعه تألیف ایدن دوقتور (وه‌اس) ایله شعریمزك ، شاعرلریمزك هم شکل هم روح جهتیله تاریخنی یازمغه چالیشان میستر کیب وامثالی مستشرقلر اساناً ، دیناً ، عرقاً اجنبی اولدقلری حالده ادبیاتمزده جاذبه‌لی بر فضیلت ، ادبامزده کوزل وبویوك بر روح بولمشلرده اوعالم دشمنلرك قارشیسنده بوجاهل دوست بو فضیلت وعلویت عالمنك ایچنده دوغوب بویومش ایکن انکار ایدییور وبو انکاریله ، مقلدی وطفیلیسی اولمغه چالیشدیغی غرب حکماسنی نه حقیله تقلید نه‌ده هضم وتمثیل ایده‌مدیکنی اثبات ایتمش اولیور !

(۵) نفعی ایچون (بومغرور شاعرمز کندیسنك مظهرالهام اوله‌رق سوز سویلدیکنی همان دائما ادعا ایدر . کویا نعت نبی اولمق اوزره یازیلمش اولان سوزم ردیفلی منظومهٔ مشهوره‌سی باشقه برشی سویلمك ایچون یازیلمشدر) دییور .

نفعی مغرور دکل، عارف وحکیم اولدیغیچون، اللهك ومحمدك کلامنه مخاطب وآشنا اولدیغیچون مفصل کتاب عالمی ومختصر نسخهٔ آدمی اوقویوب آکلادیغیچون، نفسنی وربنی بیلوب فانی فی الله وباقی بالله اولدیغیچون ، نه قدر مفتخر ومتشکر اولسه

حقیدر . مغرور او دکل اونك سوزینی واوزینی آکلامدیغی حالده غرورینه تابع اولوب آکلادم دییندر . کلستانی انکلیز-جه‌یه ترجمه‌ایدن انکلیز، شیخك (محبوب) ینی آکلایه‌مدیغیچون سعدی‌یی‌ده سائر عشاق الٓهی کبی قیز یرینه اوغلان سویجیلیکی ایله اتهام ایتمش و ترجمه‌ده بوتون (محبوب) یرینه محبوبه یازمش!

(٦) ٤٣٠ ده بو عارف ومتصوف مسلمان آنجق فضولی کبی دوشونه بیلیردی دییور ودها بر چوق نقطه‌لرده تصوفك فلسفهٔ نوفلاطونیه‌دن عبارت اوله‌رق غربدن واسکندریه‌دن شرقه کچدیکنی وبزم اهل تصوف بو فلسفه‌یی، بو حکمتی مال بولمش مغربی کبی قبول و نشر ایتدیکنی سویلیورکه فیلسوفك بو ادعاسی اولجه کندیسنه مکرراً اعاده ایدلدیکی حالده مشارالیه سکوت وسکون ایله ینه تکرار ایدییور. تورك مزاجنه ومؤمن وموحد اعتقادینه ضد وزهر اولان بو باطل فکری فیلسوفمز کندی دوغورمایوب کندندن هروجه ایله یکْ یوکسك اولان بعض اوروپا وآمریقا فیلسوفلرینك احتیاط واحتمال افاده ایدن تاریخی مطالعه‌لرندن آلمشدر؛ یعنی بوفکر اونده آخرتلکدر، اکر بنم دیرسه ولد غیر مشروعدر . مع مافیه کنجلکده تأنی، تدبیر، تمییز هنوز انی نما بوله‌مدیغیچون مثلا آقتورلرك ترجمه و ازبرله‌مه سوزلرینی بیله ملی ادبیات نامنه دیکله‌مك وسومك کبی کلوب کچیجی حاللر واقع اوله‌بیلیر. کنجلرك سوزینی دیکلیه‌جکی آدملر (قل الخیر والا فاسکت) دن

هیچ غافل اولمامل . بو امر فیلسوفك البته مجهولی دکلدر ، لکن صادق وکامل مؤمنلره مخصوص اولدیغی ده بلکه معلومی دکلدر .

*
* *

تصوف اخیراً ادبیات وفلسفه عالمنده خیلی مذاکره‌یی موجب اولدی ظن ایدرم ، علممیدر ، مسلکمیدر ؟ دین واعتقادمیدر ؟ بر طریقت ویا حکمت وفلسفه‌میدر ؟ یرلیمیدر یوقسه خارجدن کلمه‌میدر ؟ هله شیمدی رضا توفیق بك ایله اولان بحثمزده تصوفك ایی آکلاشیلمسی لازمدر . چونکه محققدرکه بزم ادبیاتمزده اولمز ویاشاتیر بر روح واردیکه او روح ایله دیریلنلر کوزلرینی آچوب ، کندیلرینی وعالمی کوروب ، اوقویوب ، آکلایوب جانلی سویلدیلر وسوه سوه ، سوینه سوینه یازدیلر ، خلق ده ایستیه ایستیه دیکله‌دی . چونکه او سوزلرده ذوق ونشئه ، حیات ، روح بولدی . پادشاهدن الك حقیر بر کویلویه و رنجبه‌یه قدر بوتون ملت خواص وعوامیله ، اغنیا وفقراسیله برابر او روح ایله یاشادیلر ، او روحی نفخ ایدنلره منسوب و مجذوب اولدیلر . بولوندقلری عالمی ده آکلادیلر ، کیده‌جکلری عالمی ده . معیشتلری ، معنویت ، فضیلت و انسانیتلری شو شیمدیکی حالمزه قیاساً اعلا ایدی . عسکرلر پادشاهلریله برابر صلحده عارفلرك اثرلرینی اوقور ، نصیحتلرینی ودرسلرینی آلیر ، مثاللرینی کوروردی . حربده‌ده علمیله عامل اولوردی . علما شریعت محمدیه‌نك احکامنی حفظ

واجرایه اهتمام ایدر؛ شاعرلر حق وعدالتی، حسن وظرافتی انسانیت ومحبتی، اخلاق وکمالاتی تزیین وتأیید ایله ناسك روحنی بسلردی. وزرا، وکلا، رجال پادشاه ایله خلق بیننده مادی و معنوی کوزل بر وسط خدمتنی کوره‌رك حاکم ایله محکومی موازنه‌ده طوتاردی.

ایچنه‌دوشن الك قوی‌واجنبیلری بیله کندینه قالب ایدن بوقوتلی ومؤثر حیاتك، بوجمعیت ومات حیاتنك، رفاه و سعادت ایله کچن جریانك منبعی عثمانلی توزکلری حسابنه ارطوغرولك صوك وعثمانك ایللك کونلرینه قدر کیدر. سلطان عثمانه بیعت ایدیلوب نامنه خطبه اوقونه‌جغی وامارت وسلطنتله تأیید اولونه‌جغی وقت کندیسنه تابع وظهیر اوله‌جق اولولر و بونلرك ایچنده وارث نبی ولیلر، عالملر دین محمدینك واهلنك حامیسی وخادمی اولمق شرطیله سوزله‌شدیلر و اوزله‌شدیلر ده عثمانی اویله حکومته کچیردیلر. عثمانك واولادینك دین محمدی‌یه خدمتلری، عدالت وعهده وفالری سایه‌سنده‌درکه بودولت، درین کوکلو آغاج کبی بویومش و اوغرادیغی صدمه‌لره دایانوب ییقلمامشدر.

معلومدرکه سلطان عثمان بر ولینك دامادی ایدی وتاریخده اوقودیغمزه کوره او ذات، عرفان محمدی طریقنه سلوك ایتمدیکجه عثمانه قیزینی ویرمه‌مشدی. بعده همان بوتون پادشاهلر و شهزاده‌لر مسلك حقیقت و معرفته سلوك ایتمشلر و بعضلری (فاتح وسلیم اول وسلیمان کبی) کسب کمال ایده‌رك واصلیندن،

کاملیندن اولمشلردر . مثلا تاریخ عالمده یکی بر قرن فتح ایتمش و علمیله ، عدالتیله یعنی کمالاتیله عصرینك یکانه‌لکنی قازانمش اولان فاتح حضرتلرینك شو بیتلرینی اوقویه‌لم :

یوزك مه عید وسر زلفك شب اسری ،
غمزه‌ك ید موسی ، لب لعلك دم عیسی .

*

زلفنك زنجیرینه بند ایلدی شاهم بنی
قوللغندن ایتمسون آزاد اللهم بنی

بونلر شبهه‌سز مدیحهٔ محمدیه‌در . لکن محمد علیه الصلاة والسلام افندیمزك وجهلریله ماه عید بیننده ، زلفلریله شب معراج بیننده ، غمزه‌لریله ید موسی و لب لعلینه دم عیسی بیننده نه مناسبت اولدیغی علم تصوف ، علم الٓهی و محمدی مسائلندن و اسرار علمیه‌دندر . کذلك یاووز سلطان سلیم حضرتلرینك :

هیچ بی امر تو از بنده نیاید امری ،
من بامر تو کنم هر چه تو ام فرمایی .

[سنك امرك اولمقسزین قول هیچ برایش یاپماز ، بن نه امر ایدرسه‌ك اونی یاپارم]

سلیم خصم سیه دل چه داند این حالت
که از ظهور الٓهیست فتح لشکرما

[سلیم قلبی قارارمش دشمن نه بیلیر که بزم عسکریمزك فاتحلکی توفیق الٓهی ایله‌در]

برما اکرچه ملك جهان عرضه داشتند
جز درد عشق یار نشد دلپذیرما .

[بزه جهان پادشاهلغی عرض ایتدیلرسه‌ده کوکلمز محبوبك درد عشقندن غیری برشی قبول ایتمدی]

بتاج چرخ نیاید سرم فرو چوسلیم
اکرز لطف بکویی که‌این کدای منست

[اکر سلیم ایچون لطفاً بنم فقیرمدر دییه‌جك اولورسه‌ك باشیمی جهان پادشاهلغی تاجنه بیله اکمز]

من که از آیینهٔ ماه رخت حق بین شدم
همچومن ازچشم معنی هرکه‌دیدت کفت حق .

[بن که سنك ای یوزیکلك آیینه‌سنده حقی کوردم ، بنم کبی هرکیم که چشم معنی ایله سنی کوردی حق دیدی]

بیتلری نه عارفانه ، نه عاشقانه‌در !

قدر زر زرکر شناسد قدر کوهر کوهری

حکمنجه تصوف اهلنی ینه تصوف اهلی طانیر . زیرا محکی ، معیاری ینه تصوفدر . بناءً علیه جاهلی اولوب‌ده بحث ایتمك هیچ دوغرو اولماز . برمیوه‌نك لذتنی هیچ طاتمایان و آغزینك طادی یرنده اولمایان نصل بیلیر و سویلر ؟ علی الخصوص او میوه‌نك هیچ مثلی اولمازسه . ایشته تصوف بویله بر نعمتدر .

*
* *

تصوفی ، الك ایپسی علمای دینك معلمی و (العلم نقطة) سرینك شارحی اولان (محيي الدين عربی)دن اوکره نه‌لم . مشار الیه فتوحات مکیه‌سنك باب مخصوصنده دیبورکه :

[طریق الله اهلی دیرکه تصوف اخلاقدر ؛ نه‌که وکیم‌که اخلاقده سنی یوکسلدیر ، تصوفده یوکسلدیر . ام‌المؤمنین عایشه رضی الله عنهادن اخلاق رسول الله صلی الله علیه وسلم سؤال ایدلدی و او ، اخلاقی قرأن ایدی جوابنی وردی؛ و الله اونی ، ورنیکی اخلاق ایله ثنا ایتدی ودیدی (انك لعلی خلق عظیم) تصوف ایله متصف اولمه‌نك شرطیدر حکمت صاحبی حکیم اولمق . اکر اولمازسه او عنوان ایله علاقه‌سی یوقدر . چونکه تصوف کاملاً حکمتدر، چونکه اخلاقدرکه بوده محتاجدر معرفت تامه‌یه ، عقل راجحه ، اغراض نفسیه حکم سوردمیه‌جك درجه‌ده قوتله نفسنه حاکم و کندینه مالك اولمه‌یه ، قرأنی کندینه امام یعنی رهبر یاپمه‌یه . . . .

امر تصوف ، بو طریق ایله اخذ ایدن ، نفسی ایچون احکام استخراج و بوبابده میزان حقدن خروج ایتمین کیمسه ایچون قولای بر ایشدر... تأمل ایت‌که جناب حق کتابنك نره‌سنده قهر وشدت صفتنی ذکر ایتدیسه یانی باشنده لطف وملایمت صفتنی‌ده ذکر ایتمشدر ... صکره اهل سعادتك صفتلرندن برینی ذکر ایدرسه یانی باشنده ، تقدیم ویا تأخیر ایله اهل شقاوتك صفتلرندن برینی ذکر ایتمشدر . . . . صوفی او کیمسه

درکه حق، کتابنده و کتابلرنده نصل قائم ایسه اوده نفسنده، سیرتنده و صورتنده اویله قائم اولور؛ (بناءً علیه سکا حسناتدن نه اصابت ایدرسه اللهدندر وسیأتدن نه اصابت ایدرسه نفسکدندر) ... ایشته سکا طریقی کوستردم . تصوف ، اهل تصوف عندنده شوذ کر وبیان ایتدیکمدن زائد برشی دکلدر؛ لکن الله میزان (شریعت) ، علم مواطن و علم حال انزال ایتدی . حکمت نه یی ایستیورسه اونلا، مقتضاسندن جزئی اولسون خارجه چیقمه ؛ (وبز قرأندن مؤمنلر ایچون شفا ورحمتی انزال ایتدك) چونکه قرأن ایله تخلق وقرأن ایله توقف واقامت مرض نفسی یی ازاله ایدر ؛ وفقط بو ، مؤمنلر ایچون بویله‌در . (وظالملرك آنجق زیانلرینی زیاده‌لشدیریر.) چونکه بونلر قرأنی موطننده چویریر وکلامی موضعندن دکیشدیریرلر؛ خاصی تعمیم و عامی تخصیص ایدرلر و ظالمره قاسط دیرلر . حال بوکه مقسطلر حکمادر (وکیمه‌که حکمت ویرلدی ، محقق خیر کثیر ویریلدی) الله بونی کثرتله وصف ایتدی . چونکه قلت عارض اولماز . کثرتله وصف ایتمسنك سببی : چونکه حکمت ، موجوداته سریان ایتمشدر ؛ موجوداتی الله وضع ایتمشدر وبعده انسانی خلق ایدوب اوکا امانت تحمیل ایتمشدرکه اوده موجوداته نظارت وموجوداتده تصرف ایتمك وهرحق صاحبنه حقنی اعطا ایتمکدر؛ نصل که الله هرشیئه حقنی اعطا ایدر؛ بوصورتله انسانی سائر مخلوقلردن ممتاز اوله‌رق ارضده خلیفه

یاپدی؛ چونکه خلق الله اوزرینه او امیندر واونلر ایله معامله‌سنده سنت الٰهیه‌دن عدول ایتمز. حاصلی موجودات انسانك النه عرض وتسلیم ایدلمش امانتدر وانسان او امانتی تسلیم ایتمشدر. اکر امانتی ادا ایدرسه صوفیدر، ایتمزسه ظلوم وجهولدر. حکمت جهلك وظلمك نقیضیدر؛ اخلاق الٰهیه ایله تخلق ایتمك تصوفدر. علما، اسماء حسنای الٰهیه ایله تخلقی وبونلرك مرضعلرینی وخلق ایله مناسبتنی یك مفصل بیان ایدرلر. خلقده اك کوزل تصرف، بالخاصه تصرف مع الله‌در؛ کیم که بونی ادراك ایدر والله ایله تصرف ایدر، موجوداتی تصرفده احاطهٔ علمیه صاحبیدر واو بر معصومدر که ابدیاً خطا ایتمز وعبث حرکتدن وسکوندن‌ده محفوظدر ...]

بو درجهٔ کماله وصول ایچون شریعت باغچه‌سنه کیروب علم‌الیقین، عین‌الیقین، حق‌الیقین مرتبه‌لرینه وصل اولملی که تخلق بوتحققدن صکره اوله‌بیلیر. بوده مطلقا کامل ومکمل، اخلاق الٰهیه ایله متخلق، عالم، حکیم، متصوف، وارث نبی ذاتلرك تعلیم وتربیه‌سیله ممکندر. مثلا مکه‌ده کعبه‌یی هیچ شبهه‌سز بیلیرز که بو علم‌الیقیندر؛ برده کیدوب کوریرز وکورمدن بیله‌میه‌جکمزی ده اوکره‌نیرز که بوده عین‌الیقیندر. بعده کعبه نه‌در، نیچون وضع ایدلمشدر ونیچون زیارت وطواف ایدیلیر... بونلری فکر واجتهادیمزله‌دکل واضعی اولان اللهك بیلدیرمسیله بیلیرزکه بوحق‌الیقیندر. بونك فوقنده‌کی مرتبه تخلق مرتبه‌

سیدرکه غایهٔ کمالدر . بوتون کامللر بومرتبه‌دن سوزسویلرلر . مثلا سید نسیمی‌یی دیکلیه‌لم :

ما مظهر ذات کبریاییم
ما جام جم جهان نماییم

معلوم شد که غیر حق نیست
ازچهره نقاب اکر کشاییم

شاهنشه اعظمیم اکرچه
در کشور نیستی کداییم

فتنه‌در عینك ، یوزك شمس وقمر ،
فتنهٔ دور قمر سنسین مکر ،
صورتك حقدر ، بودر حقدن خبر ؛
سویلین حقدر ولی آدی بشر .

هر قطره محیط اعظم اولدی
هرذره مسیح ومریم اولدی

*
* *

فؤاد بکك فکرنجه نسیمینك (حروفی) اولدیغی بیلمند یکیچون مذهبی ، مشربی آکلاشیلیرمش . ایشته مشار الیهك سوزلری ، آکلاسونلرده لطفاً بزه‌ده آکلاتسونلر . رضا

توفیق بك بیللانمش عقل صاحبی اولدیغیچون بو تصوفه (تصلف) دییوب کسمش . فؤاد بك اویله یاپه‌میور . (تصلف) هیچ بر سرمایه‌سی یوق ایکن آتوب طوتمق دیمك اولدیغنه کوره بن بو حالی فیلسوفه یاقیشدیرییورم. خطا ایتدیکم آکلاتیلیرسه همان دونرم وعفو دیلرم .

شیمدی فضولینك بعض بیتلرینی اوقویه‌لم ، مثلا :

اولسه استعداد عارف قابل ادراك وحی
امر حق ارسالنه هر ذره‌در بر جبرئیل

بیتنده فضولی منکر ایچون دکل مؤمن ایچون ده غیب ، سر اولان بر حقیقتدن بحث ایدییور ، کلمه ایله اوینامیور . جدی ومنصف اوله‌لم . بوندن اولکی :

رهرو عرفانه بسدر ساغر وساقی دلیل ،
کیم مه وخورشیددن قیلمش تماسین خلیل .

بیتنده ساغر ، ساقی ، ... کلمه‌لریله اوینانمش دینیلیرسه بوراده ذکرینه حاجت اولمایان نیجه آیت و حدیثلر ایچون ده بویله دینیله‌بیلیرکه رضا توفیق بك بیلمم اویله بر مردلك یاپه‌بیلیرمی ؟ خوش ، فضولینك هپ عاشقانه ، حکیمانه ، متصوفانه اولان سوزلرینی استخفاف ایتمك معشوقنه تعرض ایتمکدر یا !

وادیٔ وحدت حقیقتده مقام عشق در
کیم مشخص اولماز اول وادیده سلطاندن کدا

جهان اهلینه تا اسرار علمك قالمیه مخفی
قیلوبدر حکمتك کفار ایچنده انبیا پیدا

بیتلرنده ده لفظ ویونی وارمی ؟ شو نقطه جالب نظردرکه قرأنده ذه ایدیان کاذب و کافر شاعر ایچون ایشلمدکلرینی سویلرلر وهر وادیده سرسم سرسم دولاشیرلر دینیلیور وشعرای اسلام استثنا ایدیلیور . فی الحقیقه فضولی سویلدیکنی دائما بیلیر ودائما بیلدیکنی ، کوردیکنی سویلر بر شاعردر . مثلا عارفك استعدادی و حس ادراکه قابل اولسه اوکا هرذره امر حقی کتیریر بر جبرئیل اولور مآلنده کی بیتنده اولا عارف کیمدر فضولی بیلیر ، هم ایی بیلیر ، انسان کندیسی عارف اولمارسه عارف نیم اولدیغنی بیلمز . صکره وحی نه‌در ادراك ایتمشدر ، لغت کتابنده معناسنه باقه‌رق دکل . استعداد نه‌در ، اونی‌ده بیلیر .. هرذره‌یه باقدیغی وقت کندیسنه عیناً وحقیقةً جبرئیل نازل اولوب امر حقی کتیرمشدر . ایشته تحقق

اولور وبونك ایچون سوز ، اوزدر دیمشلردر . کذلك ایکنجی بیت‌ده بویله . فضولی او بیتده سویلدیکی حس ، تخیل ویا توهم ایده‌رك دکل عین الیقین ، حق الیقین بیله‌رك و بوعلمی‌ده حکمت واخلاق ایدینه‌رك یعنی کندینك غیری دکل عینی یاپه‌رق سویلمشدر . استعدادینك سوقیله ساقی‌یی یعنی معلمی ، مرشدی آرایوب بولمش واوندن فیض آلوب کمال کسب ایدرك کندیسی‌ده معلم ومرشد اولمشدر . قرأنده بیان بیورلدیغی اوزره حضرت

ابراهیم علیه‌السلامك ییلدیز، آی و كونشی كوروب ده (هذا ربی) دیمسی ماضینك اولوب بیتمش بر وقعهٔ تاریخیه‌سندن عبارت دكلدر . قرآنك احكامی الی‌الابد و دائما جاری اولدیغنه كوره هر آن وهر یرده بو طلب، بو تحری، بو تمنی جریان ایده كلمكده‌در . ایشته فضولی بوراده هم متكلم هم مخاطب اولمشدر . یونس امره دها آچیق اوله‌رق شویله سویلیور :

ابراهیمم جبرائیله هیچ احتیاجم قالمادی
محمده، دوسته كیده‌م بن ترجمانی نیلرم .

❁

رتبهٔ حكمت معراج كمالینه كوره
حكما فرقهٔ دون ، فلسفه جمع سفها

بیتنده فضولی دییور كه كمالات محمدیه‌یه عروج ایتمكله انسان اویله بر مرتبهٔ حكمته یوكسلیر كه حكما نسبةً دون بر فرقه ، فیلسوفلرده سفیهلر جمعیتی قالیر . بو مرتبه‌یه بالذات اعتنا ایتمدنی، حكما وفلاسفه‌یی كندیلرندن ای بیلمدن بویله دیمك فضولی‌یه وهیچ برجدی آدمه یاقیشماز . بوراده‌كی سفیهلر ، قرآنك افاده‌سنجه دین ابراهیمدن ، توحیددن آیریلوب كندی نفسانیتی وانانیتی ظلمته دالان كیمسه‌لردر كه تاریخ فلسفه‌جی اونلری طانیسه كرك .

حضرت فضولی مثلا شو بیتلری‌ده بویله تحقق و تخلق مرتبه‌سندن سویلمشدر : —

نه بیلیر اوقومایان مصحف حسنك شرحن
بره کوکدن نه ایچون ایندیکنی قرآنك ؟

*

دهر سرمست شراب غفلت ایتمش عالمی ،
بونجه سرمستك تماشاسینه برهشیار یوق .

*

کورمه‌یجه حسنکی ایمانه کلمز عاشقك
یوزپیمبر جمع اولوب کوسترسه‌لر بیك معجزات .

*

ویرمین جانن سکا بولماز حیات جاودان ،
زنده‌ٔ جاوید آکا دیرلرکه قرباندر سکا .
عالمی پروانهٔ شمع جمالك قیلدی عشق ،
جان عالمسن فدا هر لحظه بیك جاندر سکا .
عاشقه شوقکله جان ویرمك سکا مشکل دکل
چون مسیح وقتسین جان ویرمك آساندر سکا .

*

صبح صالوب ماه رخکدن نقاب
چیق که تماشایه چیقه آفتاب .

*

مست چیقوب صالمه نظر هر یکا
کورمه روا کیم اوله عالم خراب .

ایشته بو عشق علمنه ، بو معشوقك اخلاقیله تخلق ایتمك

کماله رضا توفیق بك هیچ چکینمه‌دن (تصلف) دییور . انکلیزك درین و کرچك دوشونیجی عالملرندن قارلایل قرآنك ترجمه‌سنی اوقومش ، اولا صمیمی ، روحلو ، متهیج بر روحك کلامی دییه ثنا ایدییور ، بعده مکرر حشولرله ، سرت ، قابا ، قیصه قیصه جمله‌لرله دولو نظامسز ، کلیشی کوزل یازیلیویرمش بر مجموعه دییه تنقیدایدییور ونهایتنده مؤمنلرك کاغدینه ویازیسنه بیله مقدس نظریله باقوب تعظیم ایتدکلرینی واوقودقلری ، دیکلدکلری وقت حضورالهیده کبی خضوع وخشوع کوستردکلرینی سویلیه‌رك ایشته مؤمن ایله غیر مؤمن اجنبینك ذوقلرنده‌کی فرقه بر کوزل مثال دییه قرآن حقنده‌کی تنقیدینك ذوق ، معیار ومیزان اختلافندن ایلری کلدیکنی سویلیور . بزم فیلسوف رضاتوفیق بکمز ایسه شو متعصب خریستیان فیلسوفی قدر انصاف کوستره‌میور . نه‌یازیق ! حضرت محمددن اعتباراً کلوب کیدن بوتون عشاق الهی ، هیچ برشی بیلمدکلری حالده اك یوکسك اوچیق واك درین کورمك دعواسنده بولونان شارلاتانمی دییه‌یم ، مرائی‌می ، ساخته‌کارمی ؟ ایشته اویله ایمشلر . فیلسوفك (نفس) دییه یازدقلری کوزل یازیلره باقیلیرسه تصوف عالمنه ، اوقویه اوقویه ، کندی کندینه سارق کبی کیرمك ایستمش ، فقط بر آدیم آتمغه موفق اوله‌مامش . زیرا موفق اوله‌یدی فضولی‌نی یابانجی بولمیه‌جقدی وبویله ادبیات وادیسنده ادبه پك موافق کورولمیه‌جك واستخفاف واستحقار

یابیه‌جق ایدی . دیمك كه او (نفس) لرنده ، فیلسوف هپ لفظ اوبونجاقچیلغی ایتمش وبو صنعتی اجرا ایتمسیچون اوكا ینه فضولی كبی كامللر وسوزینك اری ذاتلر سرمایه ویرمش ...

ایشته بو تصوفی - كه دین محمدینك زبده‌سی ، غایه‌سی ، ثمره‌سیدر - رضا توفیق بك خارجدن ، مصردن كلمه‌در دییور ؛ بزم صوفیون یاخود متصوفه بو علم و اخلاقی ، بو دین وكمالاتی نوفلاطونی مذهبندن آلمش . فیلسوف بوراده‌یا كلیش دكل مع التأسف باشندن بویوك یالان سویلیور . چونكه كورمدیكنی كوردم دیمك ، آكلامدیغنی آكلادم دیمك یا كلیش دكل یالاندر . اجنبی مدقق ومنقدلرك بزم كورمدیكمز واوقومادیغمز كتابلرینی اوقیور واونلرك سویلدكلرینی كندی دوشونوب ، تتبع ایدوب بولمش كبی بزه صاتیور . اكر تصوف جریانی خارجی بر منبعدن آقوب كلمش وبوتون محققین واولیای دین قابلرینی اوندن دولدیرمشدر فكری فیلسوفك حقیقةً كندی فكری ، كندی محصول تتبعی اوله‌یدی یعنی فیلسوف بزجه سوزینك اری اوله‌یدی تصوفك وبوتون كمالات مادیه ومعنویه‌نك صاحب ومعلم یكانه‌سی اولان محمد صلی الله علیه وسلم افندیمزده بو علمی ، بودینی فیلودن ، امبادقلسدن ، یانبلیكوسدنمی اوكرندی دییه سؤال ایدر ومطلقا جواب ایستردك .

انصاف ویر ای حسود انصاف !
طعن ایتمه كه جوهرك دكل صاف .

*
* *

عالم دشمن جاهل دوستدن ایيدر دیرلر. فضولینك جاهل دوستلری اونك کمالنی تماميله کوسترمك شویله دورسون کمالنی نقصان اولهرق کوستریيورلر. بو جهالته برده حرص وحسد التحاق ايدرسه حقك وخلقك اویله برکاملی ایشته بویله غریب ومظلوم اولور. خاطرلیورم که معلم ناجی مرحوم فضولینك

پاره پاره دل مجروح وپريشانمدن
سرکوینده کزن هرایته برپاره فدا

بيتنی بلاغتسز، چيركين بر سوز مثالی اولهرق کوسترمش ايدی. حال بوکه کرك بو وکرك اولکی

چاك سینه‌مده اولان قانلی جکر پاره‌لری
مست چشمکده اولان غمزهٔ خونخواره فدا

بيتی حد ذاتنده چيركين دکل بلکه جکر، قان، ایت کلمه‌لریله چيركينلکی وایکرنجلکی ذهنمزده جمع ایتدیکمز ایچون بزه اویله کلیور. یورکم پارچه پارچه اولدی دیرمی؟ ایچمدن قان کیتدی دیيورمی‌یز؟ منقد دکیشمز اساسلره بنای مطالعه ایتمزسه بر کون کلیر کندی سوزلری‌ده چيركين کورونه‌بیلیر. بونك ایچون هرشیئك حقیقتنه نظر ایتملی. چيركين اولادینی سوز آنا بابا عجبا نیچون سور؟ اولادینك حقیقتنده کوزللك کوردیکیچون دکلمی؟ ایشته حق وحقیقتنه واقف اولان نظر حکیم صاحبی استادشاعرلریمز هرشیئك حقیقتنی کوردکلریچون

محاسن ایچنده مست ومستغرق یاشامشلر وهپ کوزللکدن بحث ایتمشلردر . شیخ سعدی بوبابده دییورکه

بجهان خرم ازانم که جهان خرم ازوست
عاشقم برهمه عالم که همه عالم ازوست

[بو جهاندن ممنونم چونکه جهان اوندن ممنوندر ، هر عالمه عاشقم ، چونکه هر عالم اونکدر]

فضولینك سودیکنك کونی ایشته بو عالم عشق ومحبتدر واونك کوپکلری کندی کبی عشاق الهیدر ؛ فضولی بونلره کوکلنی ویرمش ، بر کوکل که عشق اوغرنده مجروح وپریشان اولمش .

بزده فضولینك ، سودیکنك حمامه کیریشنی وچیقیشنی تصویرایدن غزلیده ادبه مغایر وشاعر ایچون عیب صاییلیور . فقط کرك او ، کرك مثلا بلیغك ، ندیمك بو وادیده‌کی غزل وقصیده‌لری ظاهراً اویله کورونمکله برابر روحك بدنه تعلقی کبی بعض حقایق واسراری افاده ایدرکه ذاتاً حقیقتی کورمش وسومش اولان شاعرلریمزك بوتون سوزلری بویله ظاهر وباطنی جامعدر (فضولینك مکتوبی کبی که شهرتی اك زیاده ایچیوزی اولدیغندندر) واکثریسنك ظاهری جاهل خلقك اعتراضنه هدف اولور . چونکه خلق ، حقیقتی کندی کوردیکندن ، کندی دویدیغندن عبارت ظن ایدر . منصورك ، نسیمینك ،

شمس تبریزینک ، اولانلر شیخی ابراهیم افندینک ماجرالری قول وفعللرینک ظاهری کفر کورولمسندندر .

ایشته بزم فیلسوف ده شیخ غالبك معراجیه‌سیچون سراپا ملاعب لفظیه‌دن عبارتدر دییور . شیخ اوراده بر حقیقت محمدیه‌دن بحث ایدییورکه اوفیلسوفه مجهولدر وبونك ایچون انکار ایدییور. دییه‌جکسکزکه انسان هربیلمدیکنی انکارمی ایدر؟ اوت ایتمز . لکن بیلمدیکنی‌ده بیلمین اولورسه‌اووقت ایدر وجاهل مرکب اولور . براحتمال دها وار : بیلمدیکنی بیلیرده انانیتندن ، غرورندن ، عنادندن اعتراف ایده‌مز . بوجهلك محمدی وحقی قبول ایده‌مه‌مسی کبی. شیخ غالب کبی عصرینك واخلافنك تکریمنه نائل اولمش برذاتك معراجیه‌سنه دکل برکوچوك بیتنه زوز کلکدر دییرمکله هرکس قبول ایتمز. دلیل ایسترلر. دلیلسز دعوا پادشاه النده اولسه ینه‌قبول ایدلمز. دلیل ایله اثبات ایدیلن دعوا ایسه فقیر وسائل النده اولسه ینه مقبولدر .

نفعینك :

عقدهٔ سر رشتهٔ راز نهانیدر سوزم
سلك تسبیح درسبع المثانیدر سوزم

مطلعلی قصیده‌سنه فیلسوف نعت دکل ، باشقه بر شی ، اوده آکلاشیلمیور ، بناءً علیه هیچ برشی‌دکل دییور. یونس امره ، عاشق اولمایانلره سوزینك ، قایالردن عکس ایدن سسه بکزه‌دیکنی

سویلیورکه بوراده عیناً جاریدر . (فیلسوفلر ظاهر یك عاقل ومتفکر اولدیغیچون صوغوق قانلی اولیور) . نفعی ، دیمك ایستیورکه برکیزلی سر واردر، غیب، روح، حق ... دیرلر.. اونك ایپ اوجی واردر، نیم سوزم اونك باغیدر، دوکومیدر. سبع المثانی، فاتحه، بوتون قرآن انجیسنك تسبیح دیزیسیدر؛ او انجی ایسه ینه روحدر ؛ هپ روحدن بحث ایدرم ، هپ روحلو سویلرم .. اینانمایان جانی ایسترسه اینانسون. هرشیئی اربابی بیلیر . فضولی لیلا ومجنونی بیتیردکدن صکره

بالله کر اولەیدی برخریدار
بیك کنج نهان قیلاردم اظهار.

دییور ؛ اشرف زادەده شویله دییور :

جهان طلسمنك بندی نیم الندەدر شیمدی

❀

کوروزسین صورتا آدم نیم امرمدەدر عالم
فلکلرله ملکلر هپ بکامحکومدر انس وجان .

*
* *

سورۀ شعرانك خاتمەسنده الله تعالی بیوریورکه :

[هل انبئکم .... = ای قرآنك طرف حقدن نزول ایدن کلام معجز اولدیغنی ردایله اونی بالذات شیاطینەواونلرك تخیلاتی جملەسندن شعره نسبت ایدن مردودلر! شیاطین کیملره نازل اولور سزه خبر ویرەیمی ؟ بوتون مفتری، عاصی وفاسق کیمسەلره نازل اولورکه بونلر ملائکەیی دیکلەیوب بعض غیبی

حقیقتلر دویارلر ودویدقلرینی قبول وصلاح ایچون دکل رد وفساد ایچون سویلرلر وبو جهتله اکثریسی کاذب اولور، چونکه دویدقلرینی فساد اوغرینه تحریف و تزییف ایدرلر ؛ وبو جمله‌دندر او شاعرلر که کاذب وباطل سوزلریله ناس آره‌سنده مذبذب دولاشیرلر واونلره شیطانك عسکرلرندن ، سوزلرینی ترویج ونشر ایتمك ایستین اهل ضلالت تابع اولور ؛ بونلری وتابعلرینی کورمز-میسین که هر درلو ضلال وطغیان وادیسنده سرسم و سرسری دولاشیرلر وغفلتلرندن، معیشت دالغینلغندن دولایی کندیلری یاپمادقلری حسناتدن ، وحائز اولمادقلری اخلاق ومعارفدن بحث ایدرلر ؛ فقط مستثنادر اوحکیم شاعرلر که توحیده ایمان وحکمت ایله تخلق ایتمشلر واوته کیلرك فسادینی صلاحه، سیئاتی حسناته چویره‌جك ایشلر یاپارلر ، وبر طرفدن توحیدی اثبات ومعارف واسرار الهیه‌یی بیان ایده‌رك وبر طرفدن‌ده اهل ضلال وفسادی ذم وتشهیر ایده‌رك هر وقت بوتون سوزلرنده عدالت واستقامت اوزره اللهی ذکر ایدرلر ؛ واهل محبته خصومت وتکبر کوسترن کافرلرك دیلنده وجاهللرك الندە ظلم کورملری اوزرینه شعرلریله انتقام آلیرلر ؛ اهل حقه جور ، قولاً وفعلاً اذا ایدن واونلره ملحد ومعند دیین بومفسد ظالملر ومستهزی کافرلر بویله دونوب دولاشوب نره‌یه واره‌جقلرینی یاقینده اوکره‌نیرلر .] (شیخ نعمة الله تفسیری) .

هکبه‌لی . ۱۰ شباط ۳۳۸ یوم جمعه .

3 1761 08159587 8

PL
248
F95
Z64